

БЕОГРАДСКИ ИСТОРИЈСКИ ГЛАСНИК

BELGRADE HISTORICAL REVIEW

VOL. V (2014)

Филозофски факултет, Универзитет у Београду

БЕОГРАДСКИ ИСТОРИЈСКИ ГЛАСНИК
BELGRADE HISTORICAL REVIEW

Издавач:

Одељење за Историју
Филозофски факултет
Универзитет у Београду

Publisher:

Department of History
Faculty of Philosophy
University of Belgrade

Адреса Редакције:

Чика Љубина 18–20/V
11000 Београд, Србија
Електронска пошта:
bel.hist.rev2010@gmail.com
www.komunikacija.org.rs

Address:

Čika Ljubina 18–20/V
11000 Belgrade, Serbia
E-mail:
bel.hist.rev2010@gmail.com
www.komunikacija.org.rs

Главни уредник:

Др Никола Самарџић, редовни професор

Извршни уредник:

Др Сениша Мишић, редовни професор

Секретар редакције:

Др Јелена Мргић, ванредни професор

Технички секретар:

Др Јелена Пауновић-Штерменски,
секретар Одељења за Историју
is@f.bg.ac.rs

Editor-in-Chief:

Prof. Dr. Nikola Samardžić, nsamardz@f.bg.ac.rs

Executive editor:

Prof. Dr. Siniša Mišić, simisic@f.bg.ac.rs

Editorial secretary:

Dr. Jelena Mrgić, jmrgic@f.bg.ac.rs

Technical secretary:

Jelena Paunović-Štermenski, PhD
secretary of the Department of History
is@f.bg.ac.rs

Редакција

Editorial board

Чланови Одељења за Историју (Београд):

Др Андрија Веселиновић, Др Сузана Рајић, Др Маријана Рицл, Др Влада Станковић,
Др Сениша Мишић, Др Никола Самарџић, Др Јелена Мргић, Др Јелена Пауновић-
Штерменски

Members of the Department of History (Belgrade):

Одељење за Историју (Нови Сад):

Др Ненад Лемајић, редовни професор

Department of History (Novi Sad):

Prof. Dr. Nenad Lemajić

Историјски институт (Београд)

Др Славенко Терзић, научни саветник

Institute of History (Belgrade)

Slavenko Terzić, Dr., Research Fellow

Иносјрани чланови:

Prof. Dr. Oliver Jens Schmitt (Institut für Osteuropäische Geschichte, University of Vienna, Austria), Prof. Dr. Ivo Goldstein (Odsjek za povijest, Filozofski fakultet sveučilišta u Zagrebu), Prof. Dr. Egidio Ivetić (Dipartimento di Storia, Università di Padova, Italy), Prof. Dr. Selcuk Aksin Somel (Sabanci University, Istanbul, Turkey), Dr. Konstantin Vladimirovič Nikiforov (Institute for Slavic Studies, Russian Academy of Sciences, Moscow, Russian Federation), Prof. Dr. Hans-Michael Miedlig (Seminar für Mittlere und Neuere Geschichte, Georg-August Universität, Göttingen, Germany), Prof. Dr. Christos Stavrakos (Department for History and Archaeology, Faculty of Philosophy, University of Ioannina, Greece)

Foreign members:

Редакција се не сматра одговорном за ставове и мишљење аутора текстова / Editorial board holds no responsibility over attitudes and opinions expressed by the authors. Часопис БИГ се штампа један број годишње / Journal BHR is published annually.

Сву преписку упутити на / All correspondance should be directed to:
bel.hist.rev2010@gmail.com

БЕОГРАДСКИ ИСТОРИЈСКИ ГЛАСНИК

BELGRADE HISTORICAL REVIEW

Vol. V (2014)

Одељење за Историју, Филозофски факултет, Универзитет у Београду

Department of History, Faculty of Philosophy, University of Belgrade

Београд • Belgrade

2014

CIP — Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

93/94

БЕОГРАДСКИ историјски гласник = Belgrade Historical Review / главни уредник Никола Самарџић. — Vol. 1 (2010)- . — Београд (Чика Љубина 18-20/V) : Филозофски факултет, Одељење за историју, 2010- Београд : ЈП Службени гласник). — 24 cm

Годишње

ISSN 2217-4338 = Београдски историјски гласник

COBISS.SR-ID 180455692

Прихваћено за штампу на седници Редакције 9. октобра 2014. године

Издавање овог часописа финансијски су помогли Филозофски факултет у Београду и Министарство просвете, науке и технолошког развоја Владе Републике Србије.

Publishing of this issue was financially aided by the Faculty of Philosophy in Belgrade and the Ministry of Education, Science and Technological Development of the Government of the Republic of Serbia.

Садржај / Contents

Чланци / Papers

Marijana Ricl, <i>Continuity and Change in Anatolian Cults: The Case of Lydian Confession-Inscriptions</i>	7
Marijana Ricl, <i>Kontinuitet i promena u anadolskim kultovima: slučaja lidijskih ispovednih natpisa</i>	21
Snežana Ferjančič, <i>Cohort V Callaecorum Lucensium and the Garrison of the Kosmaj Mines</i>	23
Снежана Ферјанчић, <i>Кохортиа v Callaecorum Lucensium и војна њосага космајских рудника</i>	31
Predrag Komatina, <i>Settlement of the Slavs in Asia Minor During the Rule of Justinian Ii and the Bishopric Town Гордосерџов</i>	33
Предраг Коматина, <i>Насељавање Словена у малој азији у време владавине Јустинијана II и епископија Тов Гордосерџов</i>	41
Larisa Vilimonović, <i>Observations on the Text and Context of Anna Komnene's Alexiad</i>	43
Лариса Вилимоновић, <i>Размајрања о шексиу и конџексиу Алексијаге Ане Комнин</i>	58
Александра А. Фостиков, Владета М. Петровић, <i>Прилој њроучавању војне улоге занатлија у средњовековној Србији</i>	59
Aleksandra A. Fostikov, Vladeta M. Petrović <i>Contribution to the Study of the Military Role of Artisans In Medieval Serbia</i>	70
Владимир Алексић, Марија Копривица, <i>Црква Христиа Сџасиџеља (Дом Сџасов) у Жичи и Срџска Црква у средњем веку</i>	71
Vladimir Aleksić, Marija Koprivica <i>Church of Christ the Savior In Žiča And Serbian Church In the Middle Ages</i>	90
Александар Узелац, <i>Папа Бонифације VIII, Magnus Miles Симон Роси и краљ Стефан Урош II Милутиин</i>	93
Aleksandar Uzelac, <i>Pope Boniface VIII, magnus miles Simone Rossi and king Stephen Uroš II Milutin</i>	102
Marija Kocić, <i>„Venetia. Citta' Nobilissima” kao izvor za demografsku istoriju Grada Venecije</i>	105
Marija Kocić, <i>“Venetia. Citta' Nobilissima” As a Source For Demographic History of City of Venice</i>	116

Danko Leovac, <i>Economic Thought And Reforms In the 1860s In Serbia And Greece: the Case of Kosta Cukić And Ioannis Soutsos</i>	117
Данко Леовац, <i>Економска теоријска мисао и реформе 1860-их година у Србији и Грчкој: пример Косте Цукића и Јоаниса Соутсоса</i>	130
Vladimir Abramović Milica Cicmil, <i>Into the Terraincognita: Conquest of Belgrade In 1688 In European Engravings</i>	133
Владимир Абрамовић, Милица Цицмил, <i>У Terraincognita: освајање Београда 1688. у европским гравурама</i>	151
Dragan Tasić, <i>Duh tehnološkog progressa u delu Roberta Delonea u periodu rane moderne</i> . . .	153
Dragan Tasic, <i>The Spirit of Technological Progress In Robert Delaunay's Works of the Early Modern Period</i>	162
Nikola Samardžić, <i>Istočna Evropa nakon 1989. i 2004: nova značenja i stvarni preobražaji</i> . .	163
Nikola Samardžić, <i>Eastern europe after 1989 and 2004: New Meanings And Real Transformations</i>	178

Прикази / Reviews

Немања Вујчић, <i>Oto Luthar, Marjeta Šašel Kos, Nada Grošelj, Gregor Pobežin, Povest istorijske misli od Homera do početka 21. veka I– II, prev. sa slovenačkog Olga Vuković, Jelena Budimirović, Slađana Madžgalj, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci – Novi Sad 2013, I 401 стр., II 486 стр.</i>	181
Лариса Вилимоновић, <i>В. Спанковић, Путовања кроз Византију, Службени гласник, Београд 2014, 369.</i>	187
Марија Копривица, <i>С. Мишић, Историјска географија српских земаља од половине 6. до половине 16. века, Мајелан прес, Београд 2014</i>	191
Danko Leovac, <i>Jelena Paunović-Štermenski, David Urquhart the First British Diplomat in Serbia, Belgrade: Academic Mind, 2014, 187 p.</i>	195

Библиографија / Bibliography

Мирослав Поповић, <i>Библиографија историографије Србије за 2013. годину</i>	199
--	-----

UDC: 930.2:003.071=124'02(398)"00/02"

904:622"652"(497.11)

94:355(398)"01"

ID BROJ: 211864332

Изворни научни чланак

Рад примљен: 28. 05. 2014.

Рад прихваћен: 12. 06. 2014.

Snežana Ferjančić, PhD

Faculty of Philosophy, University of Belgrade

Čika Ljubina 18–20, Beograd

sferjanc@f.bg.ac.rs

COHORT V CALLAECORUM LUCENSIUM AND THE GARRISON OF THE KOSMAJ MINES*

This paper is focused on the history of the cohort V Callaecorum Lucensium and its sojourn in Moesia Superior during the second century AD. The regiment garrisoned Pannonia (since the time of Nero) and Pannonia Superior (since the division of the province in 106 AD). Epigraphic evidence suggests that the cohort V Callaecorum Lucensium was stationed on Kosmaj some time during the second century AD. This conclusion is based on an altar found at the site of Suvodol. The regiment's prefect C. Gellius Exoratus dedicated it to Jupiter Capitolinus. It seems that the cohort V Callaecorum Lucensium garrisoned the mining district of Kosmaj during Trajan's Dacian campaigns. Its transfer from Pannonia should be regarded as one of the measures aiming to protect the vital mineral resources of Moesia Superior. A similar step is attested in the southern reaches of the province. At the time of the Dacian wars, Trajan entrusted the defence of the eastern parts of the Dardanian mines to the detachment of the cohort I Hispanorum veterana quartered at Stobi in Macedonia.

* This study is part of the project *City Life in Antiquity: The Expansion of Cities and Urban Civilization in the Balkans and the Neighbouring Areas from the Hellenistic to the Late Roman Period* (Градски животи у антицици: експанзија градова и урбане цивилизације на Балкану и у суседним областима од хеленистичкој до јужно римској јериоди) (No 177005) supported by the Ministry of Education Science and Technological Development of the Republic of Serbia.

The following abbreviations were used in the text and in the list of references:

AE = *L'année épigraphique*

CIL = *Corpus inscriptionum Latinarum*

ILS = H. Dessau, *Inscriptiones Latinae selectae*

IMS = *Inscriptions de la Mésie Supérieure*

RE = *Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*

RIU = *Die römische Inschriften Ungarns*

RMD = *Roman Military Diplomas*

Key words: *cohort V Callaecorum Lucensium, Pannonia, Moesia Superior, Kosmaj mines, Trajan's Dacian campaigns.*

Ključne reči: *kohorta V Callaecorum Lucensium, Panonija, Gornja Mezija, Kosmajski rudnici, Trajanovi dački ratovi.*

Economic prosperity of the Roman provinces in the central and western parts of the Balkan Peninsula was based primarily on their rich mineral resources. One of the vital mining districts was situated in the northwest of Moesia Superior. The vast imperial domain comprised the argentiferous lead mines on the mountains of Kosmaj, Rudnik, and Avala. Exploitation of the rich mineral deposits in this area started as early as the last decades of the first century AD and lasted well into the fourth century AD.¹

Kosmaj has yielded a fair number of inscriptions testifying to the presence of military units, charged with the task of protecting the mines. One altar, dedicated to Jupiter Capitolinus, seems to be of particular importance, since it provides data on the early garrison. It was discovered near Guberevac, on the site of Suvodol, situated approximately seven kilometres to the southwest of Sopot. The inscription runs as follows:

*I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / C. Gellius / Exoratus / praef(ectus) coh(ortis)
/ V Lucens(ium) / v(otum) s(olvit) l(ibens) l(aetus) m(erito).*²

One C. Gellius Exoratus, commander of the cohort V Lucensium, dedicated the altar to Jupiter Capitolinus. Judging by its palaeographic features, the monument should be dated to the second century AD. The following letters are frequently found in second century inscriptions from Moesia Superior:

- G ending with the vertical upward stroke and a horizontal serif;
- L with the horizontal stroke of medium length, ending with the slanted serif;
- M with the vertical first and fourth strokes and the second and third strokes converging at the bottom of the line;
- S with equal upper and lower halves;
- V with the straight diagonal strokes of equal length.³

¹ On the mines of Kosmaj, Rudnik and Avala in general see: Dušanić 1976, 95 sqq.; Dušanić 1977, 77 sqq.; Hirt 2010, 59 sq.

² *IMS* I 98. For the find spot see: Von Premerstein–Vulić 1900, 161, n° 60; Вулић–Фон Премерштајн 1900, 42, n° 60.

³ Петровић 1975, 114–120. The same dating is proposed by Von Premerstein–Vulić 1900, 161, n° 60.

It seems certain that the unit, styled *cohors V Lucensium*, should be identified with the cohort V Callaecorum Lucensium, which garrisoned Pannonia since Nero's reign. The regiment is labelled *cohors V Lucensium* on an altar from its fortress of Crumerum, dedicated to Neptune and the Nymphs for the welfare of an emperor.⁴ Since his name is given as *M. Aurelius Augustus*, one must consider M. Aurelius, Commodus, Caracalla and Elagabalus. Consequently, the altar should be dated to the second half of the second century AD or to the second decade of the third century AD.⁵ The abridged name *coh(ors) V Luc(ensium)* is also attested on stamped bricks from Crumerum and Gerulata.⁶ Furthermore, in an early military diploma, issued in 60 AD, the name of the unit is given as *cohors V Lucensium et Callaecorum*.⁷ One might add that the similar nomenclature is attested in the case of another regiment raised among the Callaeci and Lucenses. The cohort IV Callaecorum Lucensium, which garrisoned Syria since the last decades of the first century AD, is styled *IV Lucensium* on two inscriptions. The first one, discovered in the Syrian Beroia, is dated to the reign of Trajan.⁸ The second is a well-known building inscription from the colony of Byllis in Macedonia, recording the construction of the road from Byllis to Astaciae and the bridge on the river Argyas, financed by the equestrian officer Marcus Valerius Lollianus. It was inscribed shortly after 165 AD.⁹ Bearing in mind the adduced evidence, the cohort V Lucensium attested on Kosmaj is identical to the Pannonian cohort V Callaecorum Lucensium.

First, let us recapitulate briefly the history of the regiment. It garrisoned Pannonia during the second half of the first century AD. A military diploma issued in 60 AD provides the earliest testimony. Although the name of the province is given as Illyricum, the bronze pertains to the garrison of Illyricum Inferius, known as Pannonia from the reign of the Flavian dynasty. All the cohorts listed in the document, with the exception of I Asturum Callaecorum and I Hispanorum, later belonged to the Pannonian army.¹⁰ The cohort V Callaecorum Lucensium is attested as part of the provincial garrison in diplomas issued in 84 and 85 AD as well.¹¹ The exact location of its fortress has not yet been

4 *RIU* 751.

5 Fitz 1993, 838 sq., n° 510 dated the altar to the reign of Marcus Aurelius. Lőrincz 2001, 243, n° 284 has opted for Caracalla's reign. Mommsen, *CIL* III 3662 considered Commodus or Elagabalus.

6 Crumerum: *AE* 2010, 1254. Gerulata: Lőrincz 2001, 243, n° 286.

7 *CIL* XVI 4.

8 Jarry 1985, 114.

9 *CIL* III 600=14203/35=*ILS* 2724. For the dating see: Emig-Haensch 2012, 466. For the identification of the unit see: Roxan 1972, 246 sq.; Dabrowa 1979, 236.

10 *CIL* XVI 4.

11 *CIL* XVI 30, 31.

determined. It has been sought at Gerulata, the first auxiliary *castellum* downstream from Carnuntum, and in the area of Sirmium. As it was mentioned earlier, Gerulata has yielded stamped bricks of the unit. Dated to the time of Domitian or to the beginning of Trajan's reign, they are considered as evidence that the cohort V Callaecorum Lucensium was the first auxiliary regiment to garrison the fortress.¹² Hungarian scholars believed that the early fortress of the cohort V Callaecorum Lucensium was located in the area of Sirmium. Bricks with the stamp *CVC*, interpreted as *c(ohors) V C(allaecorum)*, were discovered in Sremska Mitrovica.¹³ Both assumptions concerning the site of the unit's fortress should be accepted with a considerable amount of caution. Their plausibility is questionable for several reasons. First, stamped bricks should not be taken as absolute proof of the presence of any military regiment (legion, ala or cohort) in a specific fortress. They could have been transported from some other site, even from another province, and used as building material. For instance, stamped bricks of the cohort I Aelia milliaria sagittaria equitata, which garrisoned the *castellum* at Klosterneuburg, have been discovered in various forts in Pannonia Superior and Noricum.¹⁴ Considering Gerulata, one must emphasize that the epigraphic evidence strongly suggests that the ala Cannafatium civium Romanorum was stationed in the fortress from the time of its construction under Domitian. The funerary stele of the horseman Flavius Attius, found at the site, was erected at the end of the first century AD, presumably under Domitian or Nerva.¹⁵ Reflecting on the area of Sirmium, one should point out that the stamps on the bricks from Sremska Mitrovica could be interpreted in different ways. They might be read as *coh(ortis) V G(allorum)*,¹⁶ or even *c(ohortis) (II) A(sturum et) C(allaecorum)*,¹⁷ the former possibility being less likely. Bearing in mind the adduced evidence, it seems improbable that the cohort V Callaecorum Lucensium was stationed in Gerulata or in the region of Sirmium during the second half of the first century AD. Unfortunately, available epigraphic evidence does not provide any clues concerning the location of its fortress.

12 Varsik 1996, 583 sqq. Lőrincz 2001, 243, n° 286 has dated the bricks to the second or third century AD.

13 Szilágyi 1933, 91, n° 46a; Mócsy 1962, 622.

14 Lőrincz 2001, 283, n° 424: Vindobona, Ala Nova, Carnuntum, Gerulata, Quadrata, Arrabona, Pama, Neusiedl am See, Bruck a. d. Leitha in Pannonia; Mauer an der Url in Noricum.

15 *CIL* III 4391. For its dating, see: Holder 1980, 268, n° 203; Lőrincz 2001, 179, n° 70. For the construction of Gerulata, see: Wilkes 2005, 198.

16 Cf. Lőrincz 2001, 246, n° 297.

17 Milošević 1971, 105 and 111, n° 40, 41.

After the division of Pannonia in 106 AD, the cohort V Callaecorum Lucensium belonged to the army of Pannonia Superior. Its name appears regularly on second century diplomas, the earliest one having been issued in 112 AD.¹⁸ Judging by available epigraphic evidence, the cohort V Callaecorum Lucensium garrisoned the fortress of Crumerum, in the area controlled from the legionary camp of Brigetio. Its presence there is attested from the end of the second century AD. Precise chronological data is supplied by an inscription on the base of a statue of Septimius Severus. The regiment has erected it when the emperor held the *tribunicia potestas* for the sixth time, i. e. between December 10, 197 and December 9, 198 AD.¹⁹ Although the earliest testimony from Crumerum dates from the reign of Septimius Severus, modern scholars believe that the cohort V Callaecorum Lucensium garrisoned the fortress since the division of Pannonia.²⁰ According to Alföldy, the regiment possibly defended it as early as Domitian's wars against the Quadi, Marcomanni and Sarmatae (89–92 AD).²¹ While these assumptions seem plausible, they must be accepted with a certain amount of caution. The presence of the cohort V Callaecorum Lucensium in Crumerum at the beginning of the second century AD or even during the last decades of the first century AD is yet to be corroborated by epigraphic evidence.

To return to the altar of C. Gellius Exoratus. It implies that the cohort V Callaecorum Lucensium or its detachment defended the Kosmaj mines some time during the second century AD. According to Vulić and von Premerstein, the regiment garrisoned the mines between 166 and 169 AD. It was transferred from Pannonia Superior along with the cohort I Ulpia Pannoniorum, because of the menace posed by the Quadi and the Marcomanni.²² Dušanić, who stated that there is no solid ground to believe that the cohort V Callaecorum Lucensium had been relocated to Kosmaj with the cohort I Ulpia Pannoniorum, contested this assumption. During the Marcomannic wars of Marcus Aurelius two auxiliary units – the cohort I Ulpia Pannoniorum (probably between ca. 167 and 169 AD) and the cohort II Aurelia nova (from its creation ca. 169 AD) – protected the mining district. Consequently, the cohort V Callaecorum Lu-

18 *RMD* 223 (112 AD). See also *RMD* 86 (113 AD); *CIL* XVI 76, 77 (133 AD); *RMD* 150 (134 AD); *CIL* XVI 178 (146 AD), 96 (148 AD), 97 (149 AD), 104 (154 AD); *RMD* 176 (160 AD), 62 (163 AD), 290 (ca. 160/164 AD).

19 *CIL* III 3664=10602=*RIU* 749.

20 Alföldy 1959, 123; Visy 1986, 498 sqq.; Lőrincz 2001, 86, 103; Wilkes 2005, 200.

21 Alföldy, 1959, 123.

22 Von Premerstein–Vulić 1900, 153; Вулић–Фон Премерштајн 1900, 38. Cf. Wagner 1938, 114; Fitz 1962, 48; Fitz 1993, 836, n° 505; Devijver 1976, G 13; Hirt 2010, 193 sq.

censium must have garrisoned the Kosmaj mines at another time, when neither one of these two units was present there.²³

The cohort V Callaecorum Lucensium (or its detachment) protected the mining district of Kosmaj some time before the reign of Marcus Aurelius and his military operations against the Quadi, Marcomanni and Sarmatae. Considering the history of Moesia Superior and of the Balkan provinces in general during the first half of the second century AD, it seems that its presence there should be connected to Trajan's Dacian campaigns. After a brief respite in the last years of Domitian's reign, the Dacian kingdom, ruled by Decebalus, posed a serious threat to the Balkan provinces south of the middle and lower Danube, primarily Moesia Superior and Moesia Inferior. Situated comparatively close to the border, the mining district of Kosmaj had to be protected against potential barbarian raids. A Dacian attack might have stopped the extraction of the argentiferous lead ore, vital for the economy and prosperity of Moesia Superior. Judging by the epigraphic, numismatic and archaeological evidence, the exploitation of the Kosmaj mines had started during the last decades of the first century AD. A limestone slab, found at Guberevac, records the building of the temple of Jupiter and Hercules at the end of the first century AD. It also provides the name of Tyrannus, imperial freedman in charge of the administration of the Kosmaj mines.²⁴ Numismatic evidence includes a coin of Vespasian, as well as three so-called "anonymous quadrants" of the Minerva type, dating, probably, from Domitian's reign. Lastly, Roman archaeological finds (lamps, *terra sigillata*) on the site become more frequent since the Flavians.²⁵ Considering the location of the Kosmaj mines and their importance for the economic life of Moesia Superior and the Roman Empire as a whole, it seems conceivable that Trajan ensured them the necessary military protection in the wake of his Dacian campaigns. A similar measure is attested in another mining district in the south of Moesia Superior. The evidence is supplied by the pridianum of the cohort I Hispanorum veterana, quartered at Stobi in Macedonia. Recorded between 100 and 105 AD, the document informs us that soldiers of the regiment (the exact number is not preserved) were detached to the mines of Dardania.²⁶ They must have been charged with the task of protecting the eastern parts of the mining district.²⁷ One should also bear in mind that Marcus Aurelius undertook a similar step at the beginning of the Marcomannic war. He entrusted the defence of the Kosmaj mines to the cohort I Ulpia Panno-

23 Dušanić 1976, 106. Cf. Lőrincz 2001, 33.

24 *IMS* I 103.

25 Dušanić 1976, 100 sq.

26 Fink 1971, n° 63, II 22: *in Dardania ad metella* (!).

27 Cf. Dušanić 1977a, 71; Dušanić 1977b, 238.

niorum. The regiment was relocated from its Danubian fortress of Solva in Pannonia Superior. Since it faced the threat of barbarian attacks and the task of protecting the mines, the emperor supplied it with an experienced commander. The prefect Cn. Clodius Classicianus was transferred from the cohort XVIII voluntariorum, which also garrisoned Pannonia Superior during the second century AD. The cohort I Ulpia Pannoniorum was stationed in the Kosmaj mining district probably between ca. 167 and 169 AD. After being replaced by the newly raised cohort II Aurelia nova, it returned to Solva.²⁸ Bearing in mind the adduced evidence, it seems probable that, in the wake of his Dacian campaigns, Trajan relocated the cohort V Callaecorum Lucensium (or its detachment) to the mining district of Kosmaj. He chose a Pannonian auxiliary unit because Pannonia was threatened neither by the Dacians nor by the neighbouring tribes. Quadi and Marcomanni, who lived opposite the garrisons on the middle Danube, were Roman allies, as well as Iazyges, who occupied the lands between Pannonia and the territory of the Dacian kingdom.²⁹

To sum up. The altar of C. Gellius Exoratus, prefect of the cohort V Callaecorum Lucensium, found at Suvodol, implies that the regiment under his command garrisoned the Kosmaj mines some time during the second century AD. Its sojourn in Moesia Superior must have preceded the reign of Marcus Aurelius and his military operations against the Quadi, Marcomanni and Sarmatae. Considering the history of Moesia Superior and of the Balkan provinces in general, it is conceivable that the presence of the cohort V Callaecorum Lucensium in the mining district of Kosmaj might be connected to Trajan's Dacian campaigns. Its relocation should be regarded as one of the steps undertaken to ensure the protection of the vital mineral resources of Moesia Superior.

List of References

- Alföldy, Geza (1959): Die Truppenverteilung der Donaulegionen am Ende des 1. Jahrhunderts, *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 11, 113–141.
- Dabrowa, Edward (1979): Les troupes auxiliaires de l'armée romaine en Syrie au Ier siècle de notre ère, *Dialogues d'histoire ancienne* 5, 233–254.
- Devijver, Hubert (1976): *Prosopographia militiarum equestrum quae fuerunt ab Augusto ad Gallienum, Pars prima, Litterae A-I*, Leuven: Universitaire Pers.
- Dušanić, Slobodan (1976): *Inscriptions de la Mésie Supérieure, vol. I: Singidunum et le nord-ouest de la province*, Beograd: Centre d'études épigraphiques et numismatiques de la Faculté de philosophie de l'Université de Beograd.

²⁸ *IMS* I 97. Cf. Dušanić 1976, 106 sq.; Lőrincz 2001, 40 sq., 44.

²⁹ Strobel 1984, 152.

- Dušanić, Slobodan (1977a): Aspects of Roman Mining in Noricum, Pannonia, Dalmatia and Moesia Superior, in: *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt. Geschichte und Kultur Roms im Spiegel der neueren Forschung* II/6, ed. H. Temporini, Berlin–New York: Walter de Gruyter, 52–94.
- Dušanić, Slobodan (1977b): Mounted Cohorts in Moesia Superior, in: *Limes. Akten des XI. internationalen Limeskongresses (Székesfehérvár, 30. 8. – 6. 9. 1976)*, Budapest: Akadémiai kiadó, 237–247.
- Emig, Ulrike–Haensch, Rudolf (2012): *Die lateinischen Inschriften aus Albanien*, Bonn: Dr. Rudolf Habelt GmbH.
- Fink, Robert O. (1971): *Roman Military Records on Papyrus*, Princeton: The American Philological Association.
- Fitz, Jenő (1962): A Military History of Pannonia from the Marcomann Wars to the Death of Alexander Severus (180–235), *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 14, 25–112.
- Fitz, Jenő (1993): *Die Verwaltung Pannoniens in der Römerzeit I*, Budapest: Encyclopaedia Pbs.
- Holder, Paul A. (1980): *Studies in the Auxilia of the Roman Army from Augustus to Trajan*, Oxford: British Archaeological Reports.
- Hirt, Alfred Michael (2010), *Imperial Mines and Quarries in the Roman World. Organizational Aspects 27 BC-AD 235*, Oxford: Oxford University Press.
- Jarry, Jacques (1985): Nouveaux documents grecs et latins de Syrie du Nord et de Palmyrène, *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 60, 109–115.
- Lőrincz, Barnabás (2001): *Die römischen Hilfstruppen in Pannonien während der Prinzipatszeit. Teil I: Die Inschriften*, Wien: Forschungsgesellschaft Wiener Stadtarchäologie.
- Milošević, Anka (1971): Roman Brick Stamps from Sirmium, in: *Sirmium I*, Beograd: Archaeological Institute, 95–117.
- Mócsy, Andras (1962): Pannonia, in: *RE Suppl. IX*, Stuttgart: Alfred Druckenmüller Verlag, 516–776.
- Петровић, Петар (1975): *Палеографија римских најписма у Горњој Мезији* [Paléographie des inscriptions romaines en Mésie Supérieure], Beograd: Археолошки институт.
- Von Premerstein, Anton–Vulić, Nikola (1900): Antike Denkmäler in Serbien, *Jahreshefte des Österreichischen archäologischen Institutes* 3, Beiblatt 105–178.
- Roxan, Margaret M. (1972): Epigraphic Notes, in: *Epigraphische Studien* 9, Bonn: Rheinland-Verlag, 246–250.
- Szilágyi, Johannes (1933): *Inscriptiones tegularum Pannonicarum*, Budapest: Institutus numismaticus et archaeologicus Universitatis de Petro Pázmány Budapestiensis.

- Strobel, Karl (1984): *Untersuchungen zu den Dakerkriegen Trajans. Studien zur Geschichte des mittleren und unteren Donaauraumes in der Hohen Kaiserzeit*, Bonn: Dr. Rudolf Habelt GmbH.
- Varsik, Vladimir (1996): Das römische Lager von Rusovce-Gerulata: Ein Beitrag zu Lokalisierung und Anfängen, *Jahrbuch der Römisch-Germanischen Zentralmuseums Mainz* 43/2, 531–600.
- Visy, Zsolt (1986): Die kryptotopographische Truppenaufzählung in den Auxiliardiplomen von Pannonien, in: *Heer und Integrationspolitik. Die römischen Militärdiplome als historische Quelle*, eds. W. Eck und Harmut Wolff, Köln–Wien: Böhlau Verlag, 482–517.
- Вулић, Никола – Фон Премерштајн, Антон (1900): Антички споменици у Србији, *Сјоменик Српске академије наука* 38, 14–51.
- Wagner, Walter (1938): *Die Dislokation der römischen Auxiliardivisionen in den Provinzen Noricum, Pannonien, Moesien und Dakien von Augustus bis Gallienus*, Berlin: Junker und Dünnhaupt Verlag.
- Wilkes, John J. (2005): The Roman Danube: An Archaeological Survey, *Journal of Roman Studies* 95, 124–225.

Снежана Ферјанчић

КОХОРТА V CALLAECORUM LUCENSIUM И ВОЈНА ПОСАДА КОСМАЈСКИХ РУДНИКА

Космајски рудници среброносног олова убрајају се међу најбогатије изворе рудног блага у Горњој Мезији и читавом Римском царству. С обзиром на њихов економски значај, разумљиво је да су имали војну посаду састављену од помоћних јединица римске војске. Међу епиграфским споменицима који сведоче о присуству аутзилијарних одреда на Космају, нарочито је занимљив један жртвеник нађен у Суводолу, близу Губеревца, око 7 километара југозападно од Сопота. Јупитеру Капитолинском посветио га је Гај Гелије Егзорат, префект кохорте V *Lucensium* (IMS I 98). Жртвеник је, на основу палеографских одлика слова, датован у II век. Јединицу којом је Егзорат заповедао требало би идентификовати са кохортом V *Callaecorum Lucensium*, која је од Неронове владавине била стационарирана у Панонији.

Кохорта V *Callaecorum Lucensium* је као део панонске посаде први пут посведочена на дипломи из 60. године (CIL XVI 4). Локација њеног раног логора није утврђена. Модерни истраживачи су га тражили у Герулати на Дунаву, првом аутзилијарном кастелу низводно од Карнунтума, или у области Сирмијума. Обе претпоставке морају се, у недостатку чрвстих доказа, узети са великом дозом резерве. Стога се чини да питање локације првог логора наше јединице мора остати

отворено. После поделе Паноније 106. године, кохорта *V Callaecorum Lucensium* је припала снагама Горње Паноније. У овој провинцији је посведочена на већем броју војничких диплома из II века. Њен логор било је утврђење Крумерум у области легијског логора Бригетиона.

Жртвеник Гаја Гелија Егзората сведочи да је кохорта *V Callaecorum Lucensium* (или њена вексилација) током II века боравила на Космају. Тај боравак се у модерној историографији датовао у прве године Маркоманских ратова Марка Аурелија, између 166. и 169. године. С обзиром да је Космајске руднике у то време штитила једна друга панонска јединица – кохорта *I Ulpia Pannoniorum*, а после ње новооснована кохорта *II Aurelia nova*, изгледа да је боравак кохорте *V Callaecorum Lucensium* у рудничком дистрикту на северозападу Горње Мезије претходио владавини Марка Аурелија. Могуће је да је наша јединица космајске руднике штитила под Трајаном, у време његових ратова против Дачана. Богата налазишта среброносног олова била су од пресудног значаја за економски просперитет Горње Мезије. Њихова експлоатација почела је, судећи према епиграфским, нумизматичким и археолошких изворима, у последњим деценијама I века. Пошто су се рудници налазили релативно близу границе царства, било је неопходно заштитити их од могућих варварских напада. Трајан је тај задатак поверио кохорти *V Callaecorum Lucensium* или њеном одреду. Одабрао је јединицу из Паноније, јер ова провинција није била непосредно угрожена дачким нападима. Трајан је сличан корак предузео и када су у питању дардански рудници на југу Горње Мезије. Њихова заштита је у периоду између 100. и 105. године поверена кохорти *I Hispanorum veterana*, која је била стационирана у Стобима у Македонији. Сличним мерама је прибегао и Марко Аурелије на почетку Маркоманских ратова. Он је на Космај најпре прекомандовао панонску кохорту *I Ulpia Pannoniorum*, да би затим заштиту рудника поверио кохорти *II Aurelia nova*, основаној око 169. године. Стога се чини вероватним да је и Трајан, планирајући поход против Децебала и дачког краљевства, на Космај преместио кохорту *V Callaecorum Lucensium* или њену вексилацију. Његов циљ била је заштита природних ресурса Горње Мезије.

Рецензенти / Reviewers

Академик др Љубомир Максимовић

Академик др Десанка Ковачевић-Којић

Академик др Јованка Калић

Академик др Михаило Војводић

Академик др Момчило Спремић

Др Андрија Веселиновић, Др Радош Љушић, Др Милан Ристовић,

Др Смиља Марјановић-Душанић, Др Љубомир Димић,

Др Маријана Рицл, Др Недељко Радосављевић, Др Синиша Мишић,

Др Никола Самарџић, Др Влада Станковић, Др Јелена Мргић,

Др Славенко Терзић, Др Ненад Лемајић, Др Момир Павловић,

Др Момчило Митровић, Др Оливер Јенс Шмит, Др Иво Голдштајн,

Др Еђидио Иветић, Др Селзук Акшин Сомел, Др Константин

Владимировић Никифоров, Др Ханс-Михаел Мидлиг,

Др Христос Ставракос

**БЕОГРАДСКИ ИСТОРИЈСКИ ГЛАСНИК (БИГ)
BELGRADE HISTORICAL REVIEW (BHR)**

Vol. V (2014)

Издавач

Филозофски факултет — Одељење за Историју
Универзитет у Београду
Чика Љубина 18–20/V, 11000 Београд, Србија
bel.hist.rev2010@gmail.com
тел.: + 381 11 3206 270, факс: + 381 11 2639-356

Лектура и коректура српског текста
уредништво (редакција)

Лектура и коректура енглеског текста
аутори

Компјутерска припрема за штампу
Предраг Кнежевић

Штампа
ЈП Службени гласник
Лазаревачки друм 13–15, Београд

Тираж
500